

Het moderne analfabetisme

Recent las ik het boek ***Reader, come home*** van de Amerikaanse cognitief neurowetenschapper **Maryanne Wolf**.

Haar boeiende betoog gaf mij een wetenschappelijk antwoord op een verdrietig fenomeen dat ik enkele jaren eerder bij mezelf had geconstateerd: ik kon geen romans meer lezen. Ik kwam gewoon niet meer in een verhaal.

Aanvankelijk zocht ik de oorzaak nog achter mijn werk als schrijver. Ik verloor me niet meer in een boek, omdat ik me bewust bleef van de verteltechnieken van een collega. Ik deed al lezend aan concurrentieanalyse.

Maar geleidelijk ontdekte ik dat er iets anders speelde, namelijk een rap dalend vermogen om me te concentreren.

Ik voelde dat mijn concentratieverlies iets van doen had met de vele digitale prikkels waaraan ik bloot stond. Dus besloot ik om mijn schermtijd rigoureus terug te dringen. Ik ging ook langere periodes offline en gelukkig kwam mijn leesplezier weer terug.

Ik kon weer '**diep lezen**' zoals Maryanne Wolf die vaardigheid van het brein beschrijft.

Maar helaas neemt het aantal mensen dat nog diep kan lezen razendsnel af. Dit hangt samen met de wijze waarop de digitale technologie ***de werking van ons brein verandert***.

We dompelen ons niet meer urenlang onder in lange verhalen.

We lezen korte stukjes.

We skimmen, we scannen, we scrollen, we swipen en we klikken.

Dat zijn nuttige vaardigheden. Ze helpen ons navigeren door een wereld vol informatie. Maar ze zijn niet hetzelfde als ***diep lezen***.

Door de digitale revolutie groeit onze samenleving inmiddels toe naar drie niveaus van geletterdheid.

1. Het eerste niveau is de functionele geletterdheid.

Dit zijn mensen die teksten kunnen lezen, formulieren kunnen invullen en instructies kunnen begrijpen. Dat is de basis van onze moderne samenleving.

2. Het tweede niveau is de digitale geletterdheid.

Deze mensen kunnen zoeken, filteren en schakelen tussen verschillende informatiestromen. Ze zijn vaardig in de digitale wereld.

3. **Het derde niveau is de diepe geletterdheid.**

Dat is het vermogen om een complex boek te lezen. Een ingewikkeld argument te volgen. Eén uur met één vraag bezig te zijn zonder afgeleid te raken.

En precies dit derde niveau van geletterdheid staat onder druk.

Want de moderne economie verdient geld aan onze aandacht. Daarom zoeken de Tech boys naar verslavende wegen om onze concentratie open te breken, want hoe meer kliks, hoe meer dollars.

Het gevolg is dat we over meer informatie beschikken dan enige andere generatie voor ons, maar diezelfde informatie omzetten in **inzicht** en **empathie** vinden we steeds lastiger.

We verdommen en we verharden.

En inmiddels koersen we als samenleving af op een moderne vorm van analfabetisme:
het concentratie-analfabetisme.

Er tekent zich daarmee een nieuwe klassenstrijd af.

Niet meer gebaseerd **op sociale achtergronden**, maar gebaseerd **op cognitieve vermogens**:

We groeien toe naar grofweg twee maatschappelijke groepen.

1. **De diepe lezers**, zij die nog diep kunnen nadenken en
2. **De concentratie-analfabeten**, zij die dat niet meer kunnen.

Er zal gestaag een kloof groeien tussen aan de ene kant de mensen die zich nog een uur kunnen concentreren en aan de andere kant de mensen die na enkele minuten al de aandacht verliezen.

De diepe lezers zijn de economische winnaars van de toekomst, want in een wereld waarin informatie overal beschikbaar is, wordt het duiden van die informatie steeds belangrijker. Vooral in de nieuwe AI-samenleving. En dat duiden vraagt dus om **concentratie**.

Werkgevers zullen mensen zoeken die complexe problemen kunnen oplossen.

Universiteiten zullen mensen zoeken die langdurig kunnen analyseren.

Leiders zullen mensen zoeken die kunnen redeneren voorbij AI en de waan van de dag.

De vraag is nu: wat kunnen we doen?

Allereerst moeten we erkennen dat concentratie niet iets is wat je **hebt**, maar wat je **traint**. Je hersenen zijn als spieren. Functies die je niet oefent, verslappen. **Dus use them or lose them.**

Ten tweede moeten scholen niet alleen kennis overdragen, maar ook concentratie cultiveren. Jongeren moeten leren om zich langdurig en in stilte op één ding te focussen.

Ten derde moeten we technologie **bewust** gebruiken. Je hoeft niet elke minuut te vullen. Je hoeft niet elke stilte te doorbreken. Je hoeft niet elke gedachte te delen.

En ten vierde moeten we als samenleving **romans blijven lezen**. Ongeacht de vorm. Literair, dystopisch, poëtisch, psychologisch, romantisch, fantasy of thriller.

En volgens Maryanne Wolf moeten we die romans **in print lezen**, want concentratie gaat samen met **een zintuiglijke waarneming**.

Romans werken vooral zo goed voor ons concentratievermogen, omdat ze bevorderen wat in ons brein schaars wordt:

Aandacht.

Verbeelding.

Empathie.

Romans lezen **is daarmee geen nostalgie**.

Romans lezen **is training van het menselijk denkvermogen**.

Romans lezen **is HÉT wapen tegen het concentratie-analfabetisme**.

Ik feliciteer Luitingh-Sijthoff met het 175-jarig bestaan en ik dank u voor de aandacht.

10 juni 2026

Anya Niewierrra